

4. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010. № 72/1 Спеціальний випуск. Стор. 15. Стаття 2598

5. Як працює електротранспорт в умовах війни. Офіційний сайт Запорізької міської ради. URL: <https://zp.gov.ua/uk/articles/item/12719/yak-pracyue-elektrotransport-v-umovah-vijni->

6. Олена Зеленська спільно з МОЗ створила програму психічного здоров'я та психосоціальної підтримки для українців. Правда тут. News. URL : <https://pravdatutnews.com/health/2022/06/17/17293-olena-zelenska-spilno-z-moz-stvoryla-programu-psyhichnogo>

7. Продіус О.І., Тагієв П. Удосконалення управління персоналом транспортного підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного ун-ту. 2020. Вип 34. С. 168-172.

УДК 34(477):94

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-01-04

Сіньова Л. М.

*доцентка кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Навчально-наукового інституту права
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
кандидат юридичних наук, доцентка*

МІЖНАРОДНИЙ ЖІНОЧИЙ ДЕНЬ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена дослідженню Міжнародного жіночого дня – 8 березня, яке відзначається у різних країнах світу та пострадянських країнах. В Україні та деяких країнах це державне свято відповідно до законодавства. Відповідно до наведених прикладів зроблено висновок, що Міжнародний жіночий день є для більшості жінок необхідним святом, яке завдяки багаторічним традиціям у боротьбі за повні політичні, економічні та соціальні права.

Ключові слова: 8 березня, свято, Міжнародний жіночий день,

The article is devoted to the study of International Women's Day - March 8, which is celebrated in various countries of the world and post-Soviet countries. In Ukraine and some countries, this is a public holiday according to legislation. according to the given examples, it is concluded that International Women's Day is a necessary holiday for the needs of women, which thanks to many traditions in the struggle for full political, economic and social rights.

Keywords: March 8, holiday, International Women's Day,

Постановка проблеми. Відповідно до ст.73 КЗпП України 8 березня - Міжнародний жіночий день у нас святковий та неробочий день. На сьогодні у період дії воєнного стану дана норма зазначеної статті не застосовується згідно із Законом № 2136-IX від 15.03.2022 р. з урахуванням змін, внесених Законом № 2352-IX від 01.07.2022 р.

Метою статті є дослідження історико-правового аспекту щодо Міжнародного жіночого дня в світі та в пострадянських країнах, проаналізовано радянський період

Виклад основного матеріалу. В 2023 році Міністерства культури та інформаційної політики разом з Міністерством цифрової трансформації опитували у додатку "Дія", українців, які мали вирішити, чи залишиться Міжнародний день захисту прав жінок вихідним.

Більшість користувачів Дії проголосували за те, щоб залишити 8 березня вихідним. Такий варіант підтримали понад 1,3 млн українців. Більше 703 тисяч користувачів проголосували за те, щоб зробити 8 березня робочим днем. Ще 110 тисяч українців не визначилися. Це опитування стало наймасовішим серед усіх 11 голосувань, які були реалізовані в Дії. У ньому взяли участь понад 2,1 млн українців [1].

На сьогодні в соціальних мережах багато опитувань щодо святкування 8 березня та скасування щодо вихідного дня в мирний час. Як бачимо, це питання піднімається кожного року серед населення.

Слід зазначити, що у 2017 році тодішній голова Інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович на фоні масової декомунізації пропонував відмовитися від святкування Міжнародного жіночого дня на державному рівні, бо вважав це пережитком СРСР.

Слід наголосити, що у більшості українців погіршилось ставлення до Міжнародного жіночого дня 8 березня та його популярність за останні роки. Є пропозиція святкувати 25 лютого День української жінки – це день народження Лесі Українки чи 9 березня - День народження Тараса Шевченка; Друга неділя травня - День матері.

Як зазначає Володимир Паніотто, що через ініціативу деяких депутатів відмінити це свято точаться дискусії з приводу того чи має сенс це робити. Автор наголошує, що зараз для нашого суспільства важлива як ніколи єдність і зайві дискусії з непринципових питань тільки шкодять боротьбі з ворогом. Крім того, взагалі для відміни тих чи інших свят, які відповідають багаторічним традиціям, потрібно спочатку переконати населення і сформувати позитивне ставлення до цього рішення. Поки існує більше 10-15% людей, які є прихильниками цього свята, ініціатива його відміни недоречна, а зараз прихильників 25% (а серед жінок навіть 29%), соціальні умови для цього не створені. Як бачимо прихильників цього свята постійно зменшується в останні роки досить швидкими темпами і через декілька років залишиться менше 10% прихильників цього свята, тоді буде природно відмінити це свято [2].

В парламенті зареєстрований законопроект № 9009 «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо встановлення українських свят» він і досі перебуває на опрацюванні в комітеті.

Отже, проаналізуємо історію цієї дати та з'ясуємо, чому Міжнародний жіночий день викликає скільки питань та заперечень щодо його святкування.

Слід наголосити, що свято 8 березня виросло з робітничого руху та має американське коріння та має декілька версій.

Історія жіночого дня почалася 8 березня 1857, коли працюючі жінки Нью-Йорка вийшли на демонстрацію з вимогою рівної з чоловіками зарплати і зменшення робочих годин - "Марш порожніх каструль". Активістки привернули увагу громадськості до питань жіночих умов праці. Після цього по всьому світу почали з'являтися жіночі профспілки, а дівчат стали приймати в університети [3].

У 1908 році 15 тисяч жінок в Нью-Йорку вийшли на демонстрацію, вимагаючи скорочення робочого дня, збільшення заробітної плати та права голосу (в більшості штатів жінки здобули його у 1920 році, коли ухвалили 19-ту поправку до Конституції США). Наступного року Американська соціалістична партія запропонувала зробити останню неділю травня Днем трудящих жінок. У серпні 1910 року відома діячка німецької соціал-демократії Клара Цеткін на конференції в Копенгагені запропонувала заснувати Міжнародний день боротьби за жіноче рівноправ'я та емансипацію. Близько ста учасниць з 17 країн підтримали ідею одноставно. У 1911 році його вперше відзначили в Німеччині, Австро-Угорщині, Данії й Швейцарії [4].

Демонстрація в Нью-Йорку, з якої все почалося, відбулася 28 лютого. Клара Цеткін конкретної дати не називала. Перше святкування жіночого дня в Німеччині відбулося 19 березня в ознаменування Березневої революції 1848 року в Пруссії. Потім жіночий день у різних країнах відзначали 2, 9 та 12 березня, а також 2 і 12 травня. Дата 8 березня прийшла в міжнародний лівий рух з Росії. У 1917 році в цей день (23 лютого за старим стилем) почався страйк робітниць ткацьких фабрик у Петрограді з вимогами "Хліба й миру!", який переріс у революцію. Тиждень по тому російський імператор зрікся престолу, а тимчасовий уряд надав жінкам право голосу [4]. Як зазначає Марина Вороніна *за законодавством Німеччини жінки не мали право виходити на партійні мітинги на рівні з чоловіками. Там була складна ситуація, німкені отримали виборче право лише у 1918 році. Соціал-демократи боролися за коротший робочий день, кращі умови – робітниці були їхньою "аудиторією". Протести в Німеччині набирали обертів, у 1910 році відбувся конгрес в Копенгагені. Початок 8 березня заклали німецькі соціал-демократки Клара Цеткін і Роза Люксембург*" [5].

Альтернативна версія стверджує, що замість "нью-йоркських текстильниць" на протести вийшли повії, які протестували проти затримки зарплати морякам, але жодна з цих історій не має вагомих підтверджень [5].

Як наголошують історики, дане свято відзначали в США та низці європейських країн, але чіткої дати спочатку не було. Цей день відзначався як наприкінці лютого, так і в різні дні березня.

У перші післяреволюційні роки цей день набув особливого значення у СРСР, оскільки був пов'язаний з ідеєю "нової радянської жінки". Більшовики культивували образ "бойового товариша", на агітаційних плакатах з'являлися жінки-трактористки, колгоспниці, будівельниці комунізму. Однак згодом ідеалізований образ жінок у Радянському союзі почав змінюватися. Вже у часи Другої світової на плакатах з'являлися жінки – "жертви німецької агресії", які потребували захисту та вимагали помститися за них. Після війни образ радянської жінки у пропаганді став більш багатоплановим – керівництво держави намагалася відновити як економічні, так і демографічні втрати, тому пропагувала образ "матері" та "берегині домашнього вогнища". З роками Міжнародний жіночий день все більше трансформувався у звичайне свято, його сенс змінювався, тож згодом він став тим 8 березня, яке ми знаємо сьогодні [6]. Дослідниця жіночого руху Марта Богачевська-Хом'як стверджує, що 8 березня потрапило в СРСР зокрема через росіянку Інсу Арманд, яка була подругою Леніна і переконала його у необхідності "жіночого свята" [5].

У 1920 році вперше в радянській Україні було вирішено зробити 8 березня святковим і вихідним днем. Але виключно для жінок і лише цього року [5].

Маріанна Колодій, гендерна експертка, активістка Жіночого руху Закарпаття,

директорка Центру гендерної освіти при УжНУ наголошує, що українські жіночі організації існували ще до Радянського Союзу, діяли поза його межами та протистояли йому, намагаючись показати світу його істинне обличчя. У 1920 році, після поразки Української революції й захоплення Києва більшовиками, саме жіночі організації стають голосами України у міжнародних організаціях. Провідну роль тут відіграла педагогиня і громадська діячка Софія Русова, яка у 1920 році очолила Українську національну жіночу раду. Фактично, вона отримала завдання від Симона Петлюри, голови Директорії УНР, розповідати про об'єднане жіноцтво України за кордоном і про те, який терор проводить в Україні більшовицький режим. Українські феміністки були учасницями всіх міжнародних жіночих конгресів аж до 1939-го року, до початку Другої світової війни [7].

Наприклад, жіночі організації Данії, Швеції, Польщі свого часу не підтримали заяву українського жіночого руху з приводу визнання Радянського Союзу терористичним режимом у 1924 році [7].

Нині 8 березня визнається офіційним національним святом у більшості пострадянських країн таких як: Азербайджан, Вірменія, білорусія, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Латвія, Молдова, росія, Узбекистан, Таджикистан та Туркменістані. Також Міжнародний день жінок відзначається в Анголі, Гвінеї-Бісау, Замбії, Камбоджі, Кенії, КНДР, Мадагаскарі, Монголії, Уганді та Еритреї. При цьому в Лаосі цей день є вихідним для жінок, а у Китаї 8 березня жінки мають скорочений робочий день. У столиці Німеччини Берліні 8 березня є регіональним святом.

Таким чином, у Радянському Союзі день 8 березня довгий час був звичайним робочим днем, тільки 8 травня 1965 він був оголошений святом. Саме в пострадянських країнах вкоренилася традиція відзначати 8 березня як день "весни, жіночності та краси"

Після 1917 року Міжнародний жіночий день відзначався переважно у соціалістичних країнах. У 1975 році Генасамблея ООН проголосила 8 березня днем святкування досягнень жінок у всіх сферах життя і протесту проти пережитків нерівноправ'я. у 1977 році Генасамблея ООН ухвалила резолюцію, яка пропонувала країнам світу "відзначати Міжнародний день прав жінок і міжнародного миру в будь-який день року залежно від своїх історичних і національних традицій". У 1999 році Генеральна Асамблея ООН оголосила **25 листопада** Міжнародним днем боротьби за ліквідацію насильства над жінками – щороку цю дату відзначають і в Україні. Таким чином, для боротьби за права жінок в Україні є ще одна дата, і це не вихідний день.

Як наголошує омбудсмен Дмитро Лубінець свято 8 березня існує для відзначення та популяризації досягнень жінок. Міжнародний жіночий день – це не свято жіночності, краси, чарівності чи весни! 8 березня – це день, який покликаний привернути увагу до таких питань як гендерна рівність, репродуктивні права, а також насильство та жорстоке поводження з жінками. Міжнародний жіночий день виник через низку робочих рухів у Північній Америці та Європі на початку ХХ століття. Його справжню мету жінки озвучували на демонстраціях – це вимоги права голосу, права обіймати державні посади, рівності оплати праці, рівності юридичних прав, запобігання насильству та протидія дискримінації за ознакою статі при взятті на роботу. Тому, на його *переконання, парламентарям, які подали законопроект про скасування святкування 8 березня в Україні, варто дослідити історію свята та усвідомити важливість його відзначення* [8].

За даними останнього дослідження "Гендерні ролі і стереотипи", проведеного соціологічною групою "Рейтинг", Міжнародний жіночий день відзначатимуть 68%

українців. Водночас протягом останніх дев'яти років в Україні поступово зменшується кількість тих, хто приділяє цьому дню увагу, підкреслили соціологи. Заступник директора соціологічної групи "Рейтинг" Любомир Мисів зазначив, що 68% опитаних соціологічною службою кажуть, що відзначатимуть 8 березня, 29 % – не будуть. Більш важливим це свято є для мешканців сходу та півдня, та тих, хто у шлюбі. 56% опитаних українців переконані, що в Україні немає розповсюдженої нерівності між обома статтями. Протилежної думки дотримуються 35% людей, серед них переважають жінки [6].

Звісно, кожна людина самостійно вибирає, яке символічне забарвлення надавати святу 8 березня. І хоча в Україні багато хто бажає відмовитись від нього, для частини жінок воно залишається днем приємних привітань, святкувань і подарунків. Але все ж таки варто не забувати про історичне значення Міжнародного жіночого дня. Цей день є важливим, оскільки нагадує суспільству, що досі залишаються прогалини та упередження, які потрібно виправляти. Також це привід акцентувати увагу на тому, що якихось 120 років тому жінки не мали й частини тих прав та свобод, які у них є сьогодні, і втратити їх доволі просто, що демонструє, наприклад, досвід Ірану [9].

Варто наголосити, що саме після Революції гідності та вторгнення росії в Україну в 2014 році в Україні почали розвиватися громадські організації щодо правозахисних жіночих рухів, а українське суспільство все більш активно намагається позбутися всього радянського.

Наприклад, «Фонд Маша» – це громадська організація, який організувала українська телеведуча, акторка, громадська діячка. Почесний посол ООН в галузі народонаселення України з питань гендерної рівності та боротьби з насильством. Співзасновниця серії благодійних заходів «Charity weekend» Марія Євросиніна. Фонд був створений в 2020 році для протидії будь-якому виду насильства. З початком повномасштабного вторгнення Фонд допомагає жінкам та дітям, які постраждали від війни. Мета Фонду допомогати українкам подолати психологічні наслідки війни. Програма психоемоційної стабілізації «Незламна мама» повертає жінок до життя після втрати близьких, житла, після окупації; жінок, які вижили після воєнних, зокрема сексуальних злочинів, та які перебували в російському полоні. Проект «Смілива» навчає дівчат-підлітків фізичної та психологічної самооборони. А Центр відновлення ментального здоров'я «Незламна» в Києві відкритий для всіх жінок та їхніх дітей, які потребують психологічної підтримки [10]. Фонд працює з спеціалістами в галузі психотерапії та посттравматичних синдромів та надає фахову допомогу жінкам та дітям, які цього потребують.

В Основному законі України зазначено про рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Зміни відбулись у сфері захисту прав жінок і на державному рівні. Перелік важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок, уже не є дійсним. МОЗ України розробило наказ, який скасовує цей документ професійної дискримінації жінок (Наказ МОЗ України № 1254 від 13 жовтня

2017 року «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 року № 256»). Цей наказ уже діє (набрав чинності 22 грудня 2017 року), а Глава 3 розділу I Переліку втратить чинність з дати, коли Україною буде завершено процедуру денонсації Конвенції про використання праці жінок на підземних роботах у шахтах будь-якого роду № 45. Дотримання вимог наказу контролюватиме Державна служба України з питань праці.

Слід наголосити, що даний перелік суперечив національному законодавству, вимогам законодавства ЄС, міжнародним зобов'язанням України з питань гендерної політики, а також не узгоджувався із сучасним Класифікатором професій. Крім того, за минулі роки змінились умови та характер праці на підприємствах, з'явилися сучасні технології, обладнання, використовуються нові матеріали та хімічні сполуки. [11]. Таким чином, жінки можуть працювати по професіям, які раніше були заборонені для жінок. Серед них професії лісоруба, водія метро, пілота літака, водолаза-рятувальника, електромонтажера ЛЕП, водія-далекобійника та інші види робіт. Варто наголосити, що Україна долучилась до головних міжнародних зобов'язань щодо гендерної рівності, включаючи Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

Висновки. Таким чином, 8 березня має складну історію виникнення, неодноразово трансформовався та наповнювалося дещо різними сенсами. На нашу думку, *Міжнародний день боротьби за права жінок – це нагода заявити про рівноправ'я, але більшість вважає його радянським святом.* Особливо під час повномасштабної вторгнення дискусія навколо 8 березня знов загострилась. В Україні подовжений воєнний стан до 13 травня 2024 року, тому додаткового вихідного дня на 8 березня не буде згідно част. 6 ст. 6 закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 року № 2136-IX, тому чекаємо на Перемогу в Україні, тоді і будемо вирішувати чи будемо святкувати 8 березня та чи буде Міжнародний жіночий день вихідним днем, хоча в більшості інших країн світу він робочий.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Наймасовіше опитування у Дії: українці вирішили, чи залишити 8 березня вихідним URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/naimasovishe-opytuvannia-u-dii-ukraintsi-vyrishyly-chy-zalyshyty-8-bereznia-vykhidnym> (дата звернення 06.01.24)
2. Володимир Паніотто Ставлення українців до державних свят URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1200> (дата звернення 05.01.24)
3. Пулатова К. Міжнародний жіночий день - історія свята і головні традиції 8 березня URL: <https://www.unian.ua/lite/holidays/8-bereznia-istoriya-svyata-mizhnarodnij-zhinochiy-den-tradiciji-i-hto-pridumav-11339636.html> (дата звернення 06.01.24)
4. Жіночий день 8 березня: як він з'явився і навіщо потрібен URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56264279> (дата звернення 06.01.24)
5. **Поя А., Барсукова О.** Радянський пережиток чи боротьба за права: як з'явилося 8 березня в Україні та які альтернативи свята в Україні? URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/03/8/253225/> (дата звернення 07.01.24)
6. Прищепа Я. 8 березня: як з'явився Міжнародний жіночий день і що варто про нього знати URL: <https://suspilne.media/110558-8-bereznia-ak-zavivsa-mizhnarodnij-zinocij-den-i-so-varto-pro-pogo-znati/> (дата звернення 06.01.24)

7. Гичка Г. Чи дарувати квіти на 8 березня? 5 питань про сенс дати, який ми забули URL: <https://varosh.com.ua/dumky/chy-daruvaty-kvity-na-8-bereznya-5-pytan-pro-sens-daty-yakuj-my-zabuly/> (дата звернення 06.01.24)

8. Поя А. Парламентарям варто дослідити історію: омбудсмен став на захист 8 березня URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/02/16/252893/> (дата звернення 03.01.24)

9. Вернигора О. Про що насправді свято 8 березня: історія та значення для сучасного суспільства URL: <https://smarttender.biz/blog/view/pro-shcho-naspravdi-svyato-8-bereznya-istoriya-ta-znachennya-dlya-suchasnogo-suspilstva/> (дата звернення 07.01.24)

10. Фонд Маша URL: <https://mashafund.org.ua/about-us/> (дата звернення 08.03.2024)

11. МОЗ скасував документ щодо професійної дискримінації жінок URL: <https://moz.gov.ua/article/news/moz-skasuvav-dokument-schodo-profesijnoi-diskriminacii-zhinok> (дата звернення 08.01.2024)

УДК 349.2

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-01-05

Тихонович О. Ю.

доктор філософії права,

докторант кафедри трудового права

Національний юридичний

університет імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні особливого вирішення потребують питання охорони праці та дотримання безпеки праці працівників в умовах воєнного стану. Оскільки у надважких умовах війни тисячі підприємств, незважаючи на безпекові ризики, продовжують працювати. Їх робота є основою економічної стабільності України і як ніколи важлива. І сьогодні перед роботодавцем, як ніколи постає обов'язок щодо забезпечення відповідно до законодавства безпечних умов праці на підприємствах, в установах, організаціях. **Метою статті** є дослідження актуальних питань безпеки праці працівників в умовах воєнного стану. Оскільки конституційне право кожного на належні, безпечні і здорові умови праці належить до основних прав у сфері праці, нормативне забезпечення якого здійснюється, як міжнародно-правовими актами ООН, МОП, Ради Європи, Європейського Союзу, так і актами національного законодавства Проаналізувавши наукові джерела, нормативно-правові акти, статистичні дані в розглядуваній царині, було зроблено висновок, що робота у воєнний час, тим паче на територіях, де ведуться бойові дії, пов'язана з великою кількістю нових ризиків, зокрема смертельних, що призводять до погіршення умов праці в усіх галузях економіки. Відтак всі підприємства, установи та організації зобов'язані створювати умови праці для своїх працівників, за яких їхнє життя та здоров'я не піддається ризикам. Тобто на роботодавців покладено обов'язок за забезпечення безпечних умов праці та впровадження сучасних засобів технічної безпеки. Це містить у собі опрацювання безпеки технологічних процесів, справність машин, механізмів, устаткування